

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ПОКАЗНИКІВ ПРОПОЗИЦІЇ ТА ПОПИТУ НА ПОСЛУГИ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Формулювання актуальності та цілей дослідження. Туристський бізнес в Україні знаходиться в стадії становлення, формування внутрішньогалузевих, міжгалузевих, міжрегіональних зв'язків. У розвитку туризму як фактору підвищення престижності країни в цілому та окремих її регіонів у міжнародному співробітництві та як постійного джерела поповнення бюджету значну роль відіграє готельне господарство.

Засоби з розміщення туристів являють собою сферу послуг, діяльність якої полягає в розміщенні та обслуговуванні приїжджих і яка спрямована на задоволення потреб людини. На сьогодні найгострішими проблемами, що гальмують розвиток готельного господарства, є недостатня кількість готелів внаслідок бар'єрів входження на ринок готельних послуг України, невідповідність цін рівню якості готельних послуг, відсутність розвинутої та офіційно облікованої мережі альтернативних засобів розміщення, низький рівень конкуренції на готельному ринку внаслідок відсутності корпоративних стандартів управління якістю готельних послуг, недостатня кількість та неналежний рівень підготовки кадрів для готельного господарства, обмеженість практики використання електронних та автоматизованих систем бронювання готельних номерів та новітніх технологій у процесі здійснення обслуговування в готелях та інших закладах розміщення [1]. З огляду на це, виникає необхідність будівництва і реконструкції підприємств готельного господарства, суттєвого поліпшення забезпечення потреб споживачів у різноманітних готельних послугах, підвищення ефективності діяльності готельних підприємств. Це можливо лише на основі комплексного аналізу стану та розвитку готельного господарства.

Одним з найпривабливіших регіонів України з точки зору туризму є Одеський регіон. Його привабливість пояснюється особливостями економіко-географічного розташування, розвинутою транспортною мережею, багатими природно-кліматичними умовами, наявністю пам'яток природи, архітектури, історії та культури. Все це відтворює передумови для формування й розвитку в соціально-економічному комплексі області високорентабельної туристичної інфраструктури.

Основні тенденції динаміки показників підприємств готельного господарства Одеської області, що склалися в 90-і роки минулого сторіччя, не завжди співпадали із тими, що склалися в цілому по Україні [2, 3]. Так, в останнє десятиріччя минулого століття кількість підприємств готельного господарства, кількість номерів, житлова площа, одноразова місткість готелів у цілому по Україні демонстрували тенденцію до зниження. У той же час, в Одеському регіоні подібної тенденції не спостерігалось, навпаки, середньорічні показники динаміки свідчили про поступове зростання вищезазначених характеристик експлуатаційної можливості підприємств регіону.

Метою даного дослідження став аналіз інтенсивності розвитку показників засобів з розміщення туристів Одеської області за перше десятиріччя XXI сторіччя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Джерелом інформації щодо аналізу інтенсивності розвитку показників діяльності підприємств готельного господарства стали Статистичний щорічник України, Статистичні доповіді та збірники Головного управління статистики в Одеській області [2, 3, 4]. Управління статистики узагальнює дані, що отримує від підприємств з розміщення туристів та публікує такі основні характеристики їх діяльності:

- кількість підприємств, одиниць;
- кількість номерів, одиниць;
- одноразова місткість, місць;
- загальна площа, кв. м;
- житлова площа, кв. м;
- загальний час перебування приїжджих, людино-днів,
у тому числі, іноземців;
- кількість обслужених приїжджих, чол.,
у тому числі, іноземців;
- доходи від основного виду діяльності, грн.,
у тому числі, від надання основних послуг іноземцям.

Охарактеризуємо деякі з них. Під *місткістю* розуміють загальну кількість місць, яка визначається по кількості розміщених ліжок (койок) в усіх номерах на кінець звітнього року. В цей показник не включаються тимчасові (додаткові) місця, місця в номерах, які постійно зайняті не за прямим призначенням, або зайняті мешканцями, які оплачують займану площу за діючими тарифами для житлових будинків. Показник *кількість обслужених приїжджих* являє собою чисельність осіб, які тимчасово мешкали у готелях та інших місцях для короткотермінового проживання протягом року. Вона визначається за даними анкети для приїжджих та журналу обліку громадян. *Загальний час перебування приїжджих* – фактичний термін використання та кількість використаних постійних та тимчасових місць, враховуючи бронювання місць та номерів, що визначаються за даними анкети для приїжджих. Показник *доходи від основного виду діяльності* - це загальний дохід (виручка) від надання послуг за основним видом діяльності (плата за проживання) без вирахування наданих знижок, непрямих податків і зборів з доходу (податку на додану вартість, готельного збору тощо).

Перелічені вище характеристики діяльності підприємств готельного господарства дають можливість розраховувати *відносні та середні показники*. Саме вони застосовуються для аналізу ефективності використання підприємств з розміщення і для порівняльного аналізу стану підприємств у різних регіонах країни. До них належать такі:

- середня місткість одного підприємства, місць;
- середня кількість номерів у одному підприємстві, одиниць;
- середня місткість одного номера, місць;
- середня площа одного номера, кв. м;
- середня тривалість перебування одного приїжджого, днів (відношення загального часу перебування приїжджих у підприємствах з розміщення до кількості обслужених приїжджих);
- середня тривалість перебування у *готелі* одного приїжджого, днів (відношення загального часу перебування приїжджих у готелях до кількості обслужених приїжджих у готелях);
- середня тривалість перебування одного іноземця, днів (розрахунок аналогічний);
- середня тривалість перебування у *готелі* одного іноземця, днів;
- середнє заповнення одного місця, чол. (відношення загальної кількості обслужених приїжджих до одноразової місткості);
- оборот одного місця за рік, днів (відношення загального часу перебування приїжджих у підприємствах з розміщення до одноразової місткості);
- коефіцієнт використання місткості, % (відношення загального часу перебування приїжджих до максимально можливого часу їх перебування. У свою чергу, максимально можливий час перебування розраховується як добуток 365 (днів у році) та одноразової місткості. Цей показник можна також обчислити шляхом ділення обороту одного місця за рік на 365).

Таблиця 1

Показники пропозиції послуг підприємств готельного господарства Одеської області

Рік	Кількість підприємств готельного господарства, одиниць	Кількість номерів, одиниць	Житлова площа всіх номерів, тис. кв. м	Одноразова місткість, місць
2000	96	3674	75,6	8161
2001	89	3590	70,8	7685
2002	83	3515	73,6	7363
2003	73	3237	67,8	7019
2004	74	3195	72,8	6565
2005	79	3262	75,3	6619
2006	76	3273	76,0	6611
2007	80	3701	84,5	7425
2008	81	3952	89,1	7788
2009	80	3817	84,6	7541

Оцінювання інтенсивності розвитку підприємств з розміщення туристів було почато із вивчення динаміки показників, що обумовлюють спроможність або неспроможність регіону задовольняти в повному обсязі потреби споживачів послуг готелів. Це такі характеристики експлуатаційної можливості підприємств готельного господарства, як кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання, житлова площа номерів, місткість, кількість номерів (таблиця 1).

Дані таблиці свідчать, що окремі періоди всередині 2001-2009 рр. характеризуються протилежними тенденціями розвитку показників пропозиції послуг підприємств з розміщення.

Перший період охоплює 2001-2003 рр. На цьому етапі розвитку майже всі показники діяльності підприємств готельного господарства демонструють тенденцію до зниження (таблиця 2).

Таблиця 2

Відносні прирости показників експлуатаційної можливості підприємств готельного господарства Одеської області, відсотків до попереднього року

Рік	Кількість підприємств готельного господарства	Кількість номерів	Житлова площа всіх номерів	Одноразова місткість
2001	-7,3	-2,3	-6,4	-5,7
2002	-6,3	-2,1	3,9	-4,2
2003	-12,0	-7,9	-7,8	-6,7
2004	1,4	-1,3	7,5	-6,5
2005	6,8	2,1	3,3	0,8
2006	-3,8	0,3	1,0	-0,1
2007	5,3	13,1	11,1	12,3
2008	1,3	6,8	5,5	4,9
2009	-1,2	-3,4	-5,1	-3,2

Тільки за один 2003 р. кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання зменшилася на 12 %, житлова площа – на 7,8 %, місткість – на 6,7 %, кількість номерів – на 7,9 %.

Починаючи з 2004 р. ситуація змінюється і майже в усі наступні роки показники експлуатаційної можливості підприємств готельного господарства демонструють стабільне зростання. За 2008 р. кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання збільшилася на 1,3 %, житлова площа – на 5,5 %, місткість – на 4,9 %, кількість номерів – на 6,8 %.

У 2009 р. показники динаміки усіх характеристик діяльності підприємств готельного господарства змінили знак на протилежний. У цей кризовий рік житлова площа номерів зменшилася на 5,1 %, одноразова місткість - на 3,2 %, кількість номерів – на 3,4 %.

З показниками пропозиції пов'язані показники попиту на послуги підприємств готельного господарства, а саме: кількість обслужованих приїжджих та загальний час їх перебування, у тому числі іноземців. На величини цих показників впливають різноманітні економічні, соціальні, політичні чинники. Саме тому напрямки розвитку показників попиту на послуги підприємств по розміщенню дещо інші. У таблиці 3 наведено динаміку кількості обслужованих приїжджих. Можна бачити, що до 2007 р. попит на послуги готелів зростав. І лише в 2008 та 2009 рр. спостерігалось різке зменшення кількості обслужованих приїжджих, що пояснюється, перш за все, початком кризи в країні та світі.

Таблиця 3

Динаміка кількості обслужованих приїжджих підприємствами готельного господарства Одеської області, чол.

Рік	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Рівень	243,1	289,8	295,5	298,5	241,7	213,7

Одночасно, якщо аналізувати тенденцію розвитку одного з основних вартісних показників попиту на послуги підприємств готельного господарства – доходів від основного виду діяльності, складається враження, що криза не позначилася на ньому. Протягом усього періоду, що аналізується, рівень цього показника зростав. Так, наприклад, якщо в 2007 р. доходи склали 132426 тис. грн., то в

2008 р. – 138770 тис. грн. при одночасному зменшенні кількості обслугованих приїжджих та значному скороченні загального часу їх перебування.

Статистичні методи дослідження дають можливість кількісно оцінити вплив на зміну доходів окремих чинників. Для аналізу динаміки доходу та впливу на його формування факторів доцільно використовувати таку функціональну модель:

$$D = \frac{D}{3} \cdot \frac{3}{O} \cdot O,$$

де D – дохід від основного виду діяльності (грн.);
 3 – загальний час перебування приїжджих (людино-днів);
 O – обслуговано приїжджих (осіб).

Або в більш зручному вигляді:

$$D = P \cdot T \cdot O,$$

де P – середня ціна одноденного перебування в готелі (грн.);
 T – середня тривалість перебування одного приїжджого (днів);

Метод ланцюгових підстановок у рамках індексного аналізу дозволяє дослідити вплив факторів-множників на зміну результативного показника. У нашому випадку формули загального та факторних абсолютних приростів доходів від основного виду діяльності матимуть такий вигляд:

$$\Delta D = P_1 \cdot T_1 \cdot O_1 - P_0 \cdot T_0 \cdot O_0;$$

$$\Delta D_O = P_0 \cdot T_0 \cdot (O_1 - O_0).$$

$$\Delta D_T = P_0 \cdot (T_1 - T_0) \cdot O_1;$$

$$\Delta D_P = (P_1 - P_0) \cdot T_1 \cdot O_1;$$

Метод ланцюгових підстановок забезпечує наступне рівняння:

$$\Delta D = \Delta D_P + \Delta D_T + \Delta D_O.$$

Нами було здійснено такий аналіз та оцінено зміни в 2008 р. порівняно з 2007 р. доходів від основного виду діяльності – загальні, а також такі, що обумовлені впливом окремих факторів.

Результати розрахунків за наведеними вище формулами виявилися такими:

$$\Delta D = 6334 \text{ тис. грн.},$$

$$\Delta D_P = 35180 \text{ тис. грн.},$$

$$\Delta D_T = -3631 \text{ тис. грн.},$$

$$\Delta D_O = -25215 \text{ тис. грн.}$$

$$6334 = 35180 - 3631 - 25215.$$

Таким чином, у 2008 році порівняно з 2007 роком доходи від основного виду діяльності підприємств готельного господарства Одеської області збільшилися на 6334 тис. грн. Це зростання цілком пояснюється збільшенням цін на послуги готелів. Якщо б ціни 2008 р. існували при поточних, 2008 р., значеннях середньої тривалості перебування одного приїжджого та кількості обслугованих приїжджих, то доходи збільшилися б на 35180 тис. грн. Зниження середньої тривалості перебування одного приїжджого обумовили зменшення доходів на 3631 тис. грн., а зменшення кількості обслугованих приїжджих – на 25215 тис. грн.

Задля поглиблення аналізу експлуатаційної можливості засобів розміщення регіону, аналізу ефективності їх використання та дослідження тенденції динаміки було розраховано відносні та середні показники діяльності підприємств готельного господарства (таблиця 4).

Дані таблиці висвітлюють тенденцію зростання середніх показників пропозиції послуг готелів до 2008 р.. Так, за цей період середня місткість одного підприємства збільшилася на 12,9 %, середня кількість номерів у одному підприємстві – на 28,9 %. Одночасно такі характеристики експлуатаційної можливості як середня місткість одного номера та середня площа номера однозначної тенденції не виявляють. Значення показників обороту одного місця та коефіцієнту використання місткості дозволяють зробити висновки про існування двох протилежних тенденцій всередині періоду. До 2006 року показники ефективності використання готелів постійно зростали. Так, якщо в 2000 р. кожне місце було в середньому зайнято 74 дні, то в 2006 р. – майже 106 днів, тобто оборот одного місця за 6 років збільшився на 43,1 %. Відповідно в 2000 р. місткість підприємств була використана на 20,3 %, а в 2006 р. – на 29,0 %. Останні роки періоду демонструють спад характеристик ефективності. Коефіцієнт використання місткості в 2008 р. впав до рівня 2000 р., а в 2009 р. місткість підприємств готельного господарства Одеської області була використана лише на 16 %.

Середні та відносні показники пропозиції та попиту
на послуги підприємств готельного господарства Одеської області

Показник	Одиниці виміру	Роки					
		2000	2005	2006	2007	2008	2009
Середня місткість одного підприємства	місць	85	84	87	93	96	94
Середня кількість номерів у одному підприємстві	одиниць	38	41	43	46	49	48
Середня місткість одного номера	місць	2,2	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Середня площа одного номера	кв. м	20,6	23,1	23,2	22,8	22,5	22,2
Оборот одного місця за рік	днів	74,0	103,2	105,9	99,6	74,2	58,4
Коефіцієнт використання місткості	%	20,3	28,3	29,0	27,3	20,3	16,0

Висновки. У ході дослідження здійснено оцінювання стану та розвитку готельного господарства Одеської області. Проаналізовано динаміку основних характеристик експлуатаційної можливості підприємств готельного господарства та показників попиту на послуги готелів. Було виділено етапи розвитку, які характеризуються протилежними тенденціями динаміки. Негативна тенденція динаміки характеристик пропозиції послуг готелів у багатьох випадках пов'язана із припиненням діяльності підприємств готельного господарства у зв'язку зі збитковістю, неможливістю подальшого утримання та передачею в оренду підприємствам, організаціям і установам, зміною форми власності, тобто продажем фізичним особам у приватну власність.

Досліджуючи динаміку відносних та середніх показників експлуатаційної можливості підприємств готельного господарства зроблено висновки про тенденції як показників пропозиції послуг готелів так і характеристик ефективності їх використання.

Продемонстровано стали тенденцію зростання вартісної характеристики діяльності підприємств – доходів від основного виду діяльності. За допомогою статистичних методів кількісно оцінено вплив інфляційних процесів і ринкових умов ціноутворення на зростання доходів при загальному зниженні інших показників.

Список використаної літератури

1. Стан і проблеми розвитку готельного господарства України в контексті підготовки до ЄВРО-2012 // Документ HTML. <http://niss.lviv.ua>
2. Статистичний щорічник України за 2009 рік // Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: - <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Економічна доповідь Головного управління статистики в Одеській області “Діяльність підприємств готельного господарства Одеської області у 2005 році”. - Одеса: Головне управління статистики в Одеській області, 2006 р. – 10 с.
4. Статистичний збірник Головного управління статистики в Одеській області “Готелі та інші місця для тимчасового проживання Одеської області”. – Одеса: Головне управління статистики в Одеській області, 2009 р. – 75 с.
5. Готелі та інші місця для тимчасового проживання (2000-2009 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: - <http://www.od.ukrstat.gov.ua>